



Юлія ОПАНАСЮК

кандидат економічних наук,
докторант НПУ імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: людина, освіта, культура, інформатизація, дистанційна освіта, онлайн-освіта, платформа онлайн-освіти, онлайн-курс.

Дистанційне навчання в Україні є надзвичайно актуальним з огляду на велику кількість бажаючих не тільки здобути вищу освіту, але й підвищити кваліфікацію, пройти перепідготовку тощо. Сьогодні вищі навчальні заклади країни пропонують різні навчальні курси в режимі реального часу, які ґрунтуються на різних освітніх платформах. Однак за ступенем використання систем віртуальної освіти їх можна поділити на ті, робота яких будується виключно на інтернет-технологіях, та ті, котрі поєднують традиційні форми з технологічними інтернет-нововведеннями. На сьогодні в Україні переважають ВНЗ, у яких наявні факультети дистанційної освіти та можливість отримати знання практично з усіх дисциплін або спеціальностей на окремих факультетах цих навчальних закладів. Тож спостерігається своєрідна спадкоємність дистанційного навчання з традиційною системою освіти, що має не тільки позитивні, але й негативні наслідки для здобуття знань.

УДК 37.018.43

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК НАСЛІДОК ЕВОЛЮЦІЇ ТРАДИЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

© Опанасюк Ю., 2016



агатообіцяючою тенденцією у світовій вищій освіті нині є створення масових онлайн-курсів провідними вищими навчальними закладами світу. Масовий онлайн-курс складається з відеолекцій провідних викладачів, інтерактивних тестів, що дозволяють закріпити отримані знання, а також форуму, на якому студенти можуть ставити питання викладачеві та спілкуватися один з одним. Все, що необхідно для участі в такому курсі, – комп'ютер і наявність доступу до мережі Інтернет [5].

Для поширення масових онлайн-курсів провідними вищими навчальними закладами світу починаючи з 2012 року було запущено кілька впливових освітніх платформ, які окреслили нову тенденцію до демократизації та віртуалізації освіти.

Піонером віртуального руху знань став Стенфордський університет, що у 2011 році запустив одразу три таких курси, які зібрали 160 тисяч слухачів з 190 країн світу. Вже через рік десятки провідних американських ВНЗ пропонували всім охочим безкоштовні онлайн-курси своїх кращих професорів.

Услід за Стенфордським університетом пішли Мюнхенський і Женевський університети, Політехнічна школа Парижа, університети Рима і Копенгагена.

У Великобританії набирає обертів створена в грудні 2012 р. платформа масових

онлайн-курсів Futurelearn – понад 20 відомих британських вишів, серед яких – університети Орвіка і Бата, Королівський коледж Лондона і Сент-Ендрюського університету. До речі, угоду про співпрацю з цією платформою підписали Британська бібліотека та Британська рада [3].

На сьогодні найбільшою платформою безкоштовної академічної онлайн-освіти є Coursera. Тут можна прослухати сотні різноманітних курсів від 62 університетів з Північної Америки, Європи, Азії та Австралії. Переважна більшість університетів пропонує курси англійською мовою, але також доступні французька, іспанська, італійська та китайська. Coursera пропонує курси за такими напрямками: гуманітарні та суспільні науки, математика, економіка, право, природничі науки, медицина, харчування, музика, дизайн, бізнес, комп'ютерні науки, інженерія та ін. Станом на березень 2013 року на Coursera було зареєстровано 2,8 мільйонів користувачів з усього світу [8].

Платформа Udacity багато в чому подібна до Coursera, але спеціалізується на комп'ютерній освіті. Із запропонованих на сьогодні 24 курсів більшість стосується комп'ютерних наук (програмування, штучний інтелект, 3D-графіка, криптографія), але також представлені математика, фізика, психологія та підприємництво.

У 2006 році молодий американець С. Хан, випускник Массачусетського технологічного інституту, почав створювати відеоуроки з математики для своєї молодшої кузини та викладати їх на YouTube. З часом ці відео, які просто та дотепно пояснювали шкільний матеріал, набули шаленої популярності в Інтернеті. Так виникла освітня платформа Khan Academy. Сьогодні сайт містить майже 4000 міні-лекцій з математики, фізики, хімії, біології, історії, економіки, комп'ютерних наук, медицини, астрономії та мистецтва. Академія Хана добре пристосована не лише для самостійного опанування матеріалу, але й для використання вчителями, які бажають доповнювати свої навчальні програми. Завдяки волонтерам відеолекції на сайті перекладаються субтитрами чи дубляжем на різні мови світу, у т. ч. українську.

Успішність відкритої онлайн-освіти підтверджує, що сьогодні мільйони людей у

всьому світі прагнуть до нових знань. З іншого боку, поширення віртуальних форм викладання виявило безліч бажаючих ділитися своїми знаннями та вміннями з іншими. Прикладом цього є платформа Udemu, що надає можливість викладачам створювати онлайн-курси з будь-якої тематики. На платформі доступний цілий спектр засобів для створення курсу: можна завантажувати відео- та аудіолекції, слайд-презентації, текстові файли, а також проводити віртуальні конференції. На сьогодні на Udemu розміщено понад 6000 курсів будь-якого спрямування: різні академічні предмети, підприємництво, мови, музика, мистецтво і фотографія, дизайн, спорт і багато іншого. Серед них є як безкоштовні, так і платні курси.

Duolingo – це безкоштовний навчальний сервіс для вивчення іноземних мов, який до того ж діє як краудсорсингова перекладацька платформа. Його розробник Л. фон Ан прагнув знайти спосіб перекладати тисячі сторінок в інтернеті, не вдаючись ані до сумнівного машинного перекладу, ані до коштовних послуг професійних перекладачів. Вигадана ним система вирішує це завдання: люди перекладають реальний веб-контент, виконуючи виправи на вивчення мови. Зараз на сайті можна займатися іспанською, французькою, німецькою, італійською та португальською мовами (для тих, хто знає англійську), а також англійською (для іспано-, італо- та португаломовних користувачів) [8].

Усе вищеназване дає можливість констатувати: дистанційна (або віртуальна) освіта – це зміна та збільшення внутрішніх якостей реальних суб'єктів (студента, викладача), що відбуваються внаслідок їхньої спільної взаємодії (віртуального навчального процесу) [7].

Віртуальні навчальні заклади можуть з'являтися на базі:

- закладів, що працювали історично в сфері відкритого та дистанційного навчання;
- традиційних навчальних закладів України без досвіду дистанційного навчання, що бажають у такий спосіб зменшити витрати на навчання;
- традиційних навчальних закладів України без досвіду дистанційного навчання, що бажають у такий спосіб підвищити якість надання освітніх послуг, що, відпо-

відно, збільшить потік студентів, які бажають навчатись із використанням сучасних новітніх технологій;

- корпоративного бізнес-сектору, що має внутрішні програми підвищення кваліфікації, запропоновані під назвою «віртуальні».

За ступенем використання систем віртуальної освіти в Україні можна визначити три напрями. До першого належать навчальні заклади, уся робота яких будується виключно на інтернет-технологіях. Через всевітню мережу здійснюється все: вибір навчального курсу, його оплата, заняття із студентами, передача контрольних завдань та їх перевірка, а також складання проміжних і підсумкових іспитів. Такі навчальні центри називаються віртуальними університетами, але їх поки що не так багато. Цей напрям тільки починає активно запроваджуватись, але переваги його використання є безперечними.

Найбільш численний напрям складають навчальні заклади, що поєднують різні традиційні форми денного і дистанційного навчання з технологічними інтернет-нововведеннями. Наприклад, деякі вищі навчальні заклади частину своїх програмних курсів переводять у віртуальну форму, зокрема, створюють лінгафонні класи для навчання іноземних мов без викладача. Своєю чергою, центри дистанційного навчання, хоч і спираються на інтернет-технології, але водночас не відмовляються від практики проведення очних екзаменаційних сесій. У будь-якому випадку комп'ютеризованою буде тільки частина процесу.

Навчальні центри, для яких Інтернет служить лише внутрішнім комунікаційним середовищем. Вони можуть створювати для себе сайти-візитівки, на яких розміщують інформацію про навчальні програми (плани), семінари, розклад студентських занять, університетські новини, фотографії і віртуальні екскурсії, а також бібліотечні каталоги. По суті, це всього лише реклама традиційних вищих навчальних закладів, що сама по собі не несе ніякого освітнього навантаження [7].

На сьогодні в Україні існує два типи закладів, що пропонують досить якісну освіту за дистанційною схемою – це звичайні ВНЗ, у яких є факультет дистанційної освіти і де існує можливість отримати зна-

ння практично з усіх дисциплін або спеціальностей, що вивчаються у виші. І освітні компанії, що спеціалізуються виключно на дистанційному навчанні, але пропонують найрізноманітніший набір напрямів, ніяк не пов'язаних між собою [4].

В Україні дистанційна освіта надзвичайно актуальна. Причина такої успішності криється в масовій перепідготовці і підготовці кадрів. Соціологи провели опитування серед випускників шкіл України і з'ясували, що 65% респондентів бажають здобути вищу освіту. Тим часом, нинішня система вищої освіти дозволяє прийняти на денну і заочну форму навчання тільки 35 % майбутніх студентів. Як наслідок, решта охочих не потрапляє в стіни ВНЗ [6].

Водночас вчені визначають як позитивні, так і негативні риси дистанційної освіти. До позитивів дистанційної освіти вчені відносять такі позиції:

- до реального контингенту потенційних студентів можна віднести тих, хто часто перебуває у відраядженнях, військово-службовців, територіально віддалених слухачів, жінок, що перебувають у декретній відпустці, людей з фізичними вадами, тих, хто поєднує навчання й роботу, співробітників, що підвищують свою кваліфікацію тощо [1];

- найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є: створення практичних ситуацій під час навчального процесу, можливість проявити себе, самореалізуватися, чіткість організації навчального процесу, індивідуального підходу. Найменш важливими: участь у науково-дослідній роботі, можливість «показати себе»;

- більшості студентів дистанційної технології навчання, незалежно від курсу, навчання дається легко й позитивно на них впливає. Так, більше половини студентів відзначили, що за час навчання вони опанували вміння самостійної роботи, підвищили свій рівень знань і отримали впевненість у своїх силах і планах на майбутнє. Можна зробити висновок, що студенти доброзичливо ставляться до дистанційного навчання;

- студенти, що навчаються дистанційно, більш адаптовані до зовнішніх умов, вони більш самостійні, товариські й комунікабельні, не бояться приймати важливі рі-

шення, тому виходить, що у сучасному світі бізнесу їм буде легше;

- оцінка задоволення місцем у колективі й стосунками з керівництвом у випускників дистанційної технології трохи вища, ніж у випускників традиційного навчання [1].

До недоліків дистанційної освіти слід віднести:

- відсутність очного спілкування вчителя й учня, отже, немає індивідуального підходу в навчанні й вихованні;

- студенти не завжди самодисципліновані, свідомі і самостійні, як необхідно при дистанційному навчанні;

- для постійного доступу до джерел інформації потрібна гарна технічна оснащеність;

- нестача практичних занять і відсутність постійного контролю;

- необхідність наявності у студента сильної особистісної мотивації, вміння навчатися самостійно, без постійної підтримки та підштовхування з боку викладача;

- відсутність можливості негайного практичного застосування отриманих знань з наступним обговоренням виникаючих питань з викладачем і роз'ясненням ситуації на конкретних прикладах [2];

- відсоток завершення програм досить невисокий, враховуючи, що на онлайн-курси записуються десятки тисяч людей. Це частково пов'язано з тим, що такий процес вимагає персональної дисципліни. Також онлайн-освіта здебільшого не визнається офіційними інституціями;

- низька теоретична проробка проблеми дистанційного навчання. Це проявляється, насамперед, у відсутності чітко виражених цілей навчання й необхідних початкових вимог до студента для роботи в цій системі, слабкому рівні системи контролю його знань, відсутності вимог до змісту дистанційних курсів і навчально-методичного забезпечення, захисту авторських прав розробників навчальних матеріалів, сертифікації інститутів дистанційної освіти тощо. Крім того, не за всіма спеціальностями можна здійснювати підготовку фахівців за допомогою дистанційних курсів [1].

Наявність зазначених недоліків формує стійку тенденцію до змішаного навчання. Під змішаним навчанням (blended learning) прийнято розуміти об'єднання формальних засобів навчання – роботи в

аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу – з неформальним, наприклад, обговоренням за допомогою електронної пошти й інтернет-конференцій. Змішана форма навчання органічно поєднує в собі як денні, так і дистанційні форми навчання [1].

Змішане навчання складається з трьох етапів: дистанційне вивчення теоретичного матеріалу, освоєння практичних аспектів у формі денних занять, остання фаза – складання іспиту або виконання випускної роботи.

Змішана модель навчання – це модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів у стаціонарному навчанні із застосуванням елементів асинхронного й синхронного дистанційного навчання. Практикується як елемент стаціонарного навчання при проведенні аудиторних занять і в самостійній роботі студентів. Тобто змішане навчання успадковує переваги дистанційного навчання й виключає його недоліки.

Змішане навчання використовує найрізноманітніші методи як традиційні, так і інтерактивні: лекційні, лабораторні, комп'ютерні презентації, комп'ютерне навчання й навчання через Інтернет.

Порівняльна характеристика дистанційного й змішаного навчання.

Дистанційне навчання:

- однобічне спілкування;
- учень чи студент пасивний, не діє, він є стороннім спостерігачем;
- структура курсу схована від учня чи студента;
- учень чи студент сам по собі;
- текст лекцій написаний сухо й безособово;
- учень чи студент майже не застосовує знання й уміння;
- завдання даються тільки наприкінці глави;
- текст поділений на глави й великі розділи;
- контрольних завдань не передбачено;
- учень чи студент не може одержати відзив про свої успіхи.

Змішане навчання

- двостороннє спілкування;
- учень чи студент активний, діяльний, залучений у навчальний процес;
- учень чи студент знайомий зі структурою курсу;

- учень чи студент перебуває під керівництвом;
- текст навчального посібника написаний у дружній і підбадьорливій формі;
- учень чи студент застосовує набуті знання й навички;
- завдання й вправи розміщені по всьому тексту;
- текст поділений на невеликі розділи;
- передбачені контрольні завдання;
- учень чи студент одержує відзиви про свої успіхи [1].

Отже, дистанційні технології навчання вже посіли одне з провідних місць у сучасній освіті. Зацікавленість в одержанні спеціальності дистанційно зростає, а якісні характеристики фахівців відрізняються тільки позитивними моментами: упевненістю у власних силах, легкою адаптацією в колективі, умінням самонавчатися. Водночас дистанційні технології навчання можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти від дошки з крейдою до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліо-

теки до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної.

Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі відчують необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску з боку. Вони мають можливість працювати з навчальними матеріалами в такому режимі й обсязі, який підходить безпосередньо їм. Ефект значною мірою залежить від того, наскільки регулярно займається той, хто навчається. Послідовне виконання контрольних-діагностичних завдань і випускної роботи, а також підтримка у всіх питаннях з боку викладача-координатора забезпечує планомірне засвоєння знань.

Відкрита освіта в багатьох країнах розглядається сьогодні як система, яка забезпечує загальнонаціональний доступ до освітніх ресурсів шляхом широкого використання інформаційних освітніх технологій дистанційного навчання і на цій основі надає умови для найбільш повної реалізації громадянами своїх прав на освіту, яка за структурою і якістю відповідає вимогам розвитку економіки і громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистанційне навчання – від теорії до практики, актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
2. Дистанційна освіта: плюси та мінуси [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/18/>
3. **Єрьоміна С.** Українці кинулися здобувати безкоштовну онлайн-освіту [Електронний ресурс] / Світлана Єрьоміна. – Режим доступу : <http://tsn.ua/ukrayina/ukrayinci-kinulisya-zdobuvati-bezkoshtovnu-onlayn-osvitu-289877.html>
4. Інноваційні переваги дистанційної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/articles/751.html>
5. Університет онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://online.knu.ua/>
6. Переваги дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/articles/522.html>
7. Про систему дистанційного навчання „Віртуальний Університет” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vu.net.ua/>
8. **Цибульник Т.** TOP 5 онлайн-університетів, де можна отримати безкоштовну освіту [Електронний ресурс] / Тетяна Цибульник. – Режим доступу : <http://biggggidea.com/practices/967/>

REFERENCES

1. Distance learning – from theory to practice, the actual network seminar [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/15/>
2. Distance education: (+) and (–) [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/18/>
3. **Eremina S.** Ukrainians rushed to get free online education [Electronic resource] / Svetlana Eremina. – Access mode : <http://tsn.ua/ukrayina/ukrayinci-kinulisya-zdobuvati-bezkoshtovnu-onlayn-osvitu-289877.html>
4. Innovative advantages of distance education [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.osvita.org.ua/articles/751.html>
5. University online [Electronic resource]. – Access mode : <http://online.knu.ua/>
6. The benefits of distance education in Ukraine [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.osvita.org.ua/articles/522.html>
7. Distance learning system "Virtual University" [Electronic resource]. – Access mode : <http://vu.net.ua/>
8. **Tsybulnik T.** TOP 5 online universities where you can get free education [Electronic resource] / Tetiana Tsybulnik. – Access mode : <http://biggggidea.com/practices/967/>